

Polgármester Ur!

A székesfőváros Budai Közigazgatási Kirendeltsége Polgármester Ur rendelkezése alapján f. évi április hó 10.-vel beszüntette működését. Ebből az alkalomból kötelességemnek tartom, hogy a magam személyéről és Kirendeltség fennállása alatt történetekről röviden beszámoljak.

Kénytelen vagyok jelentésemet teljesen személyes észrevételekkel kezdeni: 1944. évi március hó 20.-án, a németek bejövetelét követő napon betegszabadságot kértem és kaptam, október 18.-án pedig, a nyilasok hatalomátvételét követőleg nyugdíjaztatásomat kértem /:ennek megtörténtéről azonban mindeztideig értesítést nem kaptam/. Tekintettel arra, hogy a nyilasok tusz-listáján szerepeltem, emiről jóbarátaim útján szereztem tudomást, kénytelen voltam nemsokára lakásomat elhagyni és különböző helyeken bujdosni egészen december 24.-ig. Nem tudtam azonban a Pasaréten, Udvarhely-utca 19. sz. alatt levő lakásomra hazajutni, mert ezen a vidéken már a karácsonyi ünnepek alatt harcok voltak. Így Édesanyám Pasaréti-ut 6. sz. házában, - néhány nap múlva az épület súlyos megsérülése miatt annak alagsorában voltam kénytelen meghuzódni. Innen Szilveszter éjszakáján orosz katonák elvittek sebesültet szállítani az Új Szt. János kórházba, ahonnan másnap egy orosz parancsnokságra kísérték, hol részletesen kihallgattak - a legudvariasabb formák között és mindent rendben találva - de csupán 3 nap múlva bocsájtottak el. Ekkor tértem végre haza lakásomra, azonban még azon éjszaka oroszok onnan eltávolították azon a címen, hogy eddig nem laktam ott, s így kénytelen voltam ismét Édesanyámhoz menni, ahonnan a harcok állandó hulláma miatt csak 1945. január 15.-én délután tudtam hazakerülni.

Január hó 16.-án kora reggel jelentkezett nálam Dr. Záborszky László tanácsjegyző és referált arról, hogy Iványi Endre és Major Mihály felmutatták az orosz megszálló csapatok katonai parancsnokának részükre szóló azon felhatalmazását és utasítását, mely szerint a székesfőváros budai részének megszállás alatt álló területein a Magyarországon érvényes jogrend alapján a hatósági szerveket újból állítsák föl és azok megszervezését biztosítsák. Ezekhez képest felszólították őt/:dr. Záborszky László tanácsjegyzőt:/ mint olyant, aki ebben az időben egyedül volt felfalálható közigazgatási szakmában a szóbanforgó területen, hogy a kerületi előljáróság működését a fennállott jogszabályok szerint szervezze meg és annak működését azonnal biztosítsa; különös tekintettel a nagymértékben sinylődő polgári lakosság kétségbeejtő helyzetére a kerületi előljáróság főleg szociális tevé-

kenységet fejtsen ki. Záborszky tanácsjegyző a megbízatást elfogadta annak kijelentésével, hogy tisztét politikamentesen, tisztán a kerület polgársága és a közjó érdekében kívánja betölteni mindaddig míg az erre hivatott hatósági szervek működésüket újból megkezdhetik és nekik a kerületi elüljáróságot átadhatja. Az orosz katonai parancsnok közölte a jelenlevőkkel azt, hogy az orosz Birodalom kívánsága szerint mindennek úgy kell megalakulnia és olyan szervezettel kell rendelkeznie, mint ahogyan az a multban érvényes jogrendben és jogszabályokban biztosítva volt. Ezeknek a ténykörülményeknek leszögezése és tudomásulvétele után az orosz katonai parancsnok kijelentette, hogy összehívandó népgyűlésen kell megválasztani a rendőrség és kerületi elüljáróság tisztikarát. A népgyűlést 1945. évi január hó 14.-re hívták össze a II. ker. Riadó-utca 8. sz. épület termeibe, hol is az összegyűlt polgárság a tisztikart közfelkiáltással megválasztotta. A népgyűlést vezető Georgián őrnagy, orosz kerületi parancsnok a választást tudomásul véve felhívta a megválasztottakat, hogy tisztségüket vegyék át és haladéktalanul gondoskodjanak a hatóságok működésének megkezdéséről. Záborszky ismeretette a kerületi elüljáróságok ügykörét és bejelentette, hogy megfelelő szakemberek pillanatnyilag nem állanak rendelkezésre, mire az orosz katonai parancsnok azt az utasítást adta ki, hogy az egybegyűlt polgári személyek közül lehetőleg rátermettség szerint töltsék be az állásokat. Ehhezképest megválasztattak a következők:

a Rendőrség vezetője:	Iványi Endre
helyettese és a Politikai osztály vezetője:	Major Mihály
a Politikai osztály helyettes vezetője:	Kovács János
a Bejelentő Hivatal vezetője:	dr. Sziráky György
a Bünyyi osztály vezetője:	Wittinger Zoltán
a Rendőrbíróság vezetője:	Iványi László
az Erkölcsvédelmi osztály vezetője:	Dessewffy Gyula

--- . --- . ---

A Kerületi Elüljáróság vezetője:

Közütematásügyi osztály vezetője:
Szociálpolitikai " "
Közélelmezési " "

Adóügyi " "
Lakásügyi " "
Mérnök és közüzemi " "
Közegészségügyi " "
Anyakönyvi " "
Köztisztasági és helyreállítási " "
Légő és tűzrendészeti " "
Kereskedelmi és ipari " "
Rendőrbirósági " "

Dr. Záborszky László tanácsjegyző
Kovács Albert polg. isk. tanár
Dr. Scheller Pál egyet. m. tanár
Keller Nándor, a Községi Elélmiszerüzem osztályvezetője
Littke László
Tapolczay Gyula színművész
Szász frigyés gázgyári főmérnök
Dr. Kulin László egyet. m. tanár
Dr. Tóth István ügyvéd
Siklódy Ferenc építőmester
Czibur András ny. altábornagy
Lehotzky Pál vállalkozó
Dr. Gorove István ügyvéd

Georgián őrnagy közli: a felszabadító hadsereg kívánsága, hogy a termelő munka és a polgári élet zavartalansága biztosítsák, - Magyarország továbbra is magyar maradjon, demokratikus keretek között. Minden közhivatal épületére tűzzék ki a magyar lobogót és tiszteletadásaként mellette az orosz zászlót.

Másnap, január 15.-én a rendőrség és kerületi elüljáróságok működését megkezdette, utóbbi az Udvarhely-utca 9. szám alatt.

Záborszky tanácsjegyző felkért engem arra, hogy az elüljáróság vezetését vegyem át, - amit én magamtól elhárítottam azzal, hogy elsősorban a 2 nap előtt megejtett választásokon nem vettem részt, másodsorban pedig engem hivatásom, a remélhetőleg minél hamarabb ugyancsak felszabaduló pesti oldalon levő Központi Városházára hív vissza. Kész vagyok azonban addig is a kerületi elüljáróság keretében dolgozni. Záborszky tanácsjegyző kérésére ezután a kerületi elüljáróság épületébe mentem át, ahol nevezett, - ugyyszintén a megjelent többi megválasztott tisztviselő azon óhajításuknak adtak kifejezést: miután minden remény meg van arra, hogy Budapest budai részének többi kerületében is helyreáll a magyar közigazgatás, szükséges azoknak összefogása és az egységes közigazgatás biztosítása céljából a központi irányítás bevezetése.

Miután tudomásom szerint a székesfőváros legális vezetőjének nagyrésze Budán, s még hozzá a közelben tartózkodik, kívánságomra másnapra /:január 17.:/ a rendőrség helyiségébe a vezetőket összehívták.- Itt ugy magam, mint Záborszky tanácsjegyző és Iványi Endre rendőrpáncsnok felkértük a jelenlevő Szendy Károly polgármestert arra, hogy miután nyugdíjaztatása már a német megszállás idejére esik, s így véleményünk szerint annak érvényessége legalább is kétséges: a polgármesteri ügykört - egyelőre Budára - újból vegye át. Dr. Szendy Károly ezt a javaslatot elhárítva, bejelentette, hogy személyében egyelőre csupán mint közigazgatási tanácsadó hajlandó közreműködni. Közölte továbbá, hogy értesítései szerint Dr. Bódy László alpolgármestert egy magasabb orosz katonai parancsnokság Debrecenbe kísértette, az egyébként is beteg Dr. Morvay Endre alpolgármester pedig ismeretlen helyen tartózkodik, miért is mint rangban következőt és jelenlevőt, engem ajánl a polgármesteri hatáskör betöltésére. A jelenlevők, hivatkozva az 1. sz. orosz katonai parancs 1. pontjára felkértek arra, hogy ennek a feladatnak ellátását vállaljam. Annak hangsúlyozott kijelentése után, hogy a polgármesteri ügykörben való működést ideiglenesnek tekintem és csak addig vagyok hajlandó gyakorolni, míg azt a magyar törvények és jogszokások szerint tehetem, - azután pedig az erre illetékes szerveknek - remélhetőleg minél előbb átadhatom, - a felkérésnek eleget téve a központi vezetést elvállaltam.

A felvett jegyzőkönyv lezárása előtt valamennyi megválasztott és megbízott egyén kijelentette, hogy működését ugyancsak ideiglenesnek tekinti, mely véget ér a magyar kormánynak megfelelő rendelkezésével.

Ezekután az orosz katonai parancsnokság részéről is elismerve működésemet megkezdtem

Az oroszok által "Lipótmező"-nek elnevezett elüljáróságon, - mely január hó 20.-ig az Udvarhely-utca 9. sz. üres villában, attól kezdve pedig a Tárogató-ut 2. sz. alatt levő Kereskedők Menházában /:Megyery Krausz Lajos alapítvány:/, melyet a megszállás idején a német Gestapó foglalt el és rendezett be, - magamnak egy szobát biztosítottam. Ez a működ-

dés főleg abban merült ki, hogy a kerületi elöljáróság régi törvényes ügykörét kiegészítettem olyan feladatok ellátásával, melyek a múltban központilag voltak ellátva, most azonban csupán az első fokú hatóságok útján voltak intézhetők s az elöljáróság működését állandóan ellenőriztem. - Az általános igazgatás és személyi ügyek, tisztviselők jelentkezése stb. ellátására külön ügycsoportot létesítettem Dr. Széman Sándor miniszteri tanácsos vezetésével, a kertészeti és köztisztasági hivatal vezetését pedig az időközben jelentkezett Jancsó Vilmos szföv. kertészeti aligazgatóra bízam, és állatorvosi osztályt létesítettem, főleg a mind gyakoribb ló-vágások ellenőrzésére. /:Később a köztisztasági hivatalt a jelentkező Wohl György igazgató, a lóhussal való ellátást pedig Petrényi József igazgató vette át. Nemsokára jelentkezett a felszabadított budai területen lakó, egyelőre 12 személyből álló tűzoltólegénység, kikből az elöljáróság épületében kézivonatási szerekkel ellátott tűzörséget létesítettem, - a légó segélyhelyek felszerelésének felhasználásával pedig mentő- és betegszállító osztagot állítottam föl, majd a mindjobban jelentkező közmunka-szükséglet ellátására munkaerő megszervező és ellenőrző csoport felállítását vált szükségessé. A mérnöki és közüzemi osztály személyzetét a jelentkezőkből olymódon egészítettem ki, hogy abban a víz-, gáz- és elektromos műveken kívül a Bszkrt ugyancsak a m.kir. postaigazgatóság is képviselve legyen. A közegészségügyi osztály központi ellátására tisztí orvosi képesítéssel bíró szakembereket hívtam be, míg a kitűnően működő Dr. Kulin László egyet. m. tanár, debreceni gyermekmenhelyi igazgató-főorvost központi ambulancia: "egészségház" létesítésével, a felszabadított területen található orvosok és egészségügyi személyzet, valamint köz- és magán gyógyintézetek, gyógyszerterak felkutatásával, nyilvántartásával, megszervezésével és helyi felügyeletével bízam meg. Intézkedtünk Tetra oltóanyag beszerzése iránt, s már február elején lehetővé vált annak alkalmazása.

Az anyakönyvi ügyekben úgy kellett intézkedni, hogy a haláletfelvételek és a születési bejelentések tudomásulvétele állandóan és a jövőre is alkalmazhatóan történjék /: az ismert nyomtatvány szövegek kisebb jelentőségű kiegészítésével:/, a házasságkötéseket azonban kinevezett

anyakönyvvezető hiányában csupán a házassági szándék jövőre is kötelező kijelentésének jegyzőkönyvbe vételére szorítottam, melyben a felek tudomásul veszik, hogy a rendes állapotok visszatérével a házasságot az erre irányadó törvényes rendelkezések figyelembevételével kell megerősíteniük. /:Igy kellett határoznom, mert reményem van arra, hogy későbbi rendelkezések az utólag megkötendő házasságok jogérvényét, a nálunk történt bejelentés időpontjától fogják számítani és így a várható nagyszámu törvénytelen születések minél nagyobb része törvényesnek lesz tekinthető:/.

Első és legnagyobb gondunk az emberi hullák és állati tetemek eltakarítása képezte. Amit a köztisztasági osztály az anyakönyvi osztállyal karöltve rendkívüli gyorsasággal és ügyességgel oldott meg. Nagyrésze ennek tulajdonítható, hogy a járványok meglehetősen elkerültek bannünket, és tulajdonképpen az influenzán kívül csak az ugynevezett "ukrán" betegséggel kellett számolnunk. Fel kell tételezni ezenkívül a nemi betegségeknek a rendesnél nagyobb terjedését, azonban azt, főleg a nők, érthető okokból annyira titkolták, hogy még hozzávetőleges adataink sincsenek. - Gyermekbetegségek száma sem volt jelentős. A temetkezés sajnos itt is a magántulajdonban levő kertekben, - az oroszok részéről pedig főként köztereken történt. Így az exhumálások és a hullák összegyűjtése elkerülhetetlen lesz. Erre a célra a következő megoldást javaslom:

1/ Az I., II. és III. kerület polgári halottai nagyrészt az óbudai temetőben volnának véglegesen elhantolandók; esetleges szükségmegoldás lehetne még ezenkívül a kiürített régi vizivárosi temető igénybevétele az Otba kórház mögött;

2/ A XI. és XII. kerület polgári halottainak végleges nyugvóhelyül a kiürített régi Németsölgyi temető kínálkozik.

A Farkasréti temető ezidőszerinti férőhelye 1,200, még a temetésre váró hullák száma mintegy 4000-re tehető, így tehát jobbnak tartanám a Farkasréti temetőt továbbra is az állandó szükséglet számára tartani fenn.

3/ Az orosz katonák eltemetésére az orosz katonai hatóságokkal

folytatott tárgyalások alapján az ugyancsak kiürített régi Tabáni temetőnek a Csörsz-utca, illetőleg Mészáros-utca felé eső keleti oldala jön tekintetbe.

Az exhumálásra és új temetésre annál inkább szükség van, mert a lakosság által történt sirásásoknál feltételezhetően nem tartották be az előírt gödörmélységet és gyakran koporsót sem használtak, minek következtében a feloszlás gyorsabban következik be és a hullák a levegőt megfertőzik.

A közegészségügy után legfontosabb közigazgatási feladatnak a közélélmezés megszervezését tekintettem. A II. kerület külső részének lakossága főleg a családi házakból és villákból rekrutálódik, itt pedig élelmiszerekből meglehetősen tartalék-készletekkel lehetett számolni, melyeknek csupán egy része semmisült meg, vagy veszett el a lakosság számára az ostrom folyamán. Így tehát az a helyzet adódott, hogy a lakosság nagyobbik része, - legalább is a legszükségesebb mértékben el volt látva, viszont adódott egy kisebb rész: eleinte néhány száz, később, főleg a harcok előrehaladásával, élességével kapcsolatban a menekülőknél, kibombázottaknak és evakuáltaknak kifelé való tördulásával kapcsolatban néhány ezer, minden ellátás nélkül maradt s még a főzésre való lehetősége is hiányzott. Önként adódott tehát a megoldás, hogy nem egyéni élelmiszer kiosztást, hanem népkonyhák útján való megsegítést vezessünk be, - ami már a legelső napokban, január első felében megtörtént. Természetesen az ebédjegyek kiosztását mindenkor szigorú helyszíni vizsgálat előzte meg, annak megállapítására, hogy a jelentkező tényleg teljesen ellátatlan. A közélélmezési osztály egyes alkalmazottai igen jelentős elrejtett készletekre bukkantak, melyeket igénybe vettek, - értékes segítséget adott a jó módu polgárság hozzájárulási felajánlása, - de meg kellett indítani a környékről való behozatalt is, ami gyakran igen jó eredményekkel járt. Kétségtelenül nagy segítséget jelentett a harcok folyamán megsérült lovaknak összegyűjtése és levágása, úgy hogy heteken keresztül a népkonyhában husos ebédeket tudtunk kiadni. Az ételek elkészítési módja kifogástalan, sőt a legtöbb esetben kitűnő volt, amit főleg az első időkben naponta ellenőriztem. Később

a mennyiség emelkedett, a minőség azonban romlott, mert a készletek már nem voltak tökéletesen pótolhatók, főleg a zsír, a cukor, a liszt beszerzése terén mutatkoztak nehézségek és a levágható lóanyag is kifogyott. Mindennek dacára sikerült az éhezés ellen a harcot nemcsak felvenni, de sikeresen le is folytatni, úgy hogy komoly panasz egyetlen egy esetben sem érkezett hozzám. - Természetesen eleinte az összes kerületek, illetőleg felszabadult városrészek önellátásra rendezkedtek be, s a helyi viszonyokhoz képest működött a közellátás, - a "Zugliget" - kerületben például az általam nem helyeselt nyersanyagkiosztás útján.

Kétségtelen, hogy általában nem lehetett a lakosságnak megszokott étkezési standardját fenntartani, ami az egyének testi kondíciójának leromlására vezetett s főleg vitaminhiányban jelentkezett. Sajnos azok a nagy készletek, melyek például az Uj Szent János kórházban, vagy a Bólyay katonai akadémián voltak tárolva: a harcok folyamán meglehetősen nagy részükben illetéktelenek kezébe kerültek, s így a közellátás szempontjából elvesztek, a visszatérésükre megindított próbálkozások pedig a legtöbb esetben eredménytelenek maradtak. Mégis azt nemém mondani, hogy összehasonlítva más olyan városokkal, vagy Budapest más olyan részeivel, ahol a harcok hasonlóan hosszú ideig tartottak: az élelmezés semmivel sem volt azoknál rosszabb Budán, amit igazol az a ténykörülmény is, hogy az elhalálozás arányszáma nem emelkedett kétségbe ejtő, vagy akár csak meggondolásra okot adó módon, s a halálesetek nagyobb százaléka a sebesüléseknek, ugyyszintén a beteg emberekre erősebben kiható egyéb, kényszerű életkörülményeknek volt betudható.

A vidékről való behozatal jól indult meg, s azt csupán két tényező befolyásolta kedvezőtlenül: az egyik a fuvarok hiánya, a másik a harcok elhúzódása és az állandó csapat-mozdulatok. Meg kell még említenem azt is, hogy az egyes hivatalos és megánintézmények, hatóságok, kórházak, pártok, egyesületek stb. által történő külön élelmiszer beszerzés, ha bizonyos mértékben tehermentesítette is a városi hatóságokat, de némi rendszertelenséget, az ellátásban való megokolatlan különbségeket és ezzel kapcsolatban elégedetlenséget okozott, egyszersmind pedig összefogó terv hiányában

hiányában kisebb összeütközésekre vezetett, mert elkerülhetetlen volt, hogy egyidejűleg több oldalról, ugyanabban a községben történt a beszerzésre próbálkozás, míg más lelőhelyek kihasználatlanul maradtak. A közlekedési nehézségek azonban olyan jelentősek voltak az első időben, hogy az eredmény még így is várakozáson felülinek mondható.

A közellátással együtt kell megemlékezni a szociális segítség-ről is, melyet hatóságaink főleg ruhaneműek összegyűjtésével s az arra rászorulóknak részére való rendelkezésre bocsátásával eszközöltek. A ruhanemű és felszerelési tárgyak összegyűjtése ugyanazon rendszerrel történt, mint az élelmiszergyűjtés: elhagyott és elrejtett raktárak felkutatása, magánosok adományainak összegyűjtése stb. A kiosztást szigorú helyszíni vizsgálat előzte meg; ha nem is visszaélések történtek, de volt olyan eset, amikor például valaki azért kért egy felöltőt, mert a télikabátja már rámelegedett, esőköpenye pedig még túl könnyű:/. - A készletet néhány alkalommal betörés csökkentette, de azért kitartott mindazideig, míg a harcok előrehaladása folytán a terület belső részeiből meg nem kezdődött a bombakárosultak és evakuáltak kiözönlése, akik az érték 75 %-ában csak a rajtuk levő ruhát tudták megmenteni. Az osztályon a lejátszódott egyéni tragédiák sorozatát jelentették be naponta a menekültek; sajnos nem mindig lehetett rajtuk teljes mértékben segíteni. -

A szociális osztály felügyelete alá tartoztak a különböző gyermekvédelmi és egyéb karitativ és szociális intézmények, melyeket magánosok, vagy intézmények tartottak fenn, mint például a nemzetközi vöröskereszt több menhelye. Ezeknek szerepe főleg ott domborodik ki kellőképpen, ahol a gyermekhalandóság aránylag kedvező jelenségeiről számolnak be a jelentések.

A lakásügyek intézése szintén igen nagy munkát adott, mert sok lakást az átmenetileg beszállásolt orosz csapatok vettek igénybe, nagy számú épület, vagy épületrész használhatatlanná vált, a menekültek jogos igényét is ki kellett elégíteni, s minden gyakori lakáscserét is jelentett. Az elv általában az volt, hogy egy háromtagú családnak egyszobás lakást utaljanak ki, a lakosság többsége azonban hosszú ideig tömegszállá-

sokban, többnyire a pincékben és alagsorokban tartózkodott. Az állapotok csak Buda teljes felszabadításával javultak megfélelően.

A mérnöki hivatalnak a dolgok természetéből kifolyólag, rendes tevékenységétől eltérően főként a közüzemek kérdéseivel kellett foglalkoznia, - elsősorban a vízszolgáltatással. Időközönként ^{már januártól kezdve} a vezetékek/adtak vizet, de az általános és végleges vízszolgáltatás megoldása csak erőszakolt munkával, üzemanyagnak ügyes megszerzésével és főként a harcoknak megszüntével, vagy legalább is az üzemberendezések közeléből való előrehaladásával egyidejűleg volt biztosítható. Addig a környéken levő kutak vizét kellett igénybe venni, természetesen állandó felügyelet alatt tartva azokat, mert a koli bacillusok még a vízvezetékbe is bejutottak, úgy hogy hosszabb ideje a lakosság kénytelen volt forrált vizet használni. Különösen fel kell itt hívnom a figyelmet a Svábhegy, s általában a hegyvidék kedvezőtlen helyzetére, ahol nyomás hiányában még áprilisban sem működött a vízvezeték. A Béla király kut és Város kut, bár van vizük, - nem csupán a koli bacillusok miatt veszedelmesek, de azt a jelentést kaptam, hogy a közelben eltemetett mintegy 200 német hulla fertőzi a talajt. Hozzá kell tennem, hogy a csatornázás sincs még megoldva. Így a helyzet, véleményem szerint rendkívül veszélyes és sürgős intézkedés szükséges. Szerencse egyébként, hogy általában csővezetékek nem sok helyen sérültek meg erősebben. - A villanyáramszolgáltatás helyreállítása már nagyobb nehézségekbe ütközött és pedig nem csupán a vezetékek sérülései következtében, de elsősorban azért, mert megfelelő szénszállítmányok híján a Kelenföldi erőmű hosszabb időn át nem tudott 5000 kilowattnál több áramot szolgáltatni, holott 20,000-ig kellett volna annak termelését fokozni. Az áramot elsősorban az orosz parancsnokságok és intézmények, majd az általuk engedélyezett ipari vállalatok vehették igénybe és csak utolsó sorban és csak április hó folyamán a magánfogyasztók. - A gázszolgáltatásról csak tárgyalásokat folytattam és csupán április hó végére volt lehetséges a megfelelő termelést biztosítani.

A Bszkrt kocsiparkja erősen megsérült ugyan /:Szépilonai remiz/

de annak rendbehozása nem mutatkozott reménytelen kísérletnek, viszont a sínek és főként a felsővezetékek erős megrongálódása következtében a villamos közlekedés megindítása még hosszabb idő kérdése, kivéve a Hűvösvölgy - Széll Kálmán-tér vonalat /:83-as reláció:/. Így tehát azt a felhívást intéztem a Bszkrt igazgatóságához, hogy a vágányok mielőbbi rendbehozásával tegyék lehetővé gőzmozdonyos, vagy Dieselmotoros vontatással teherkocsiknak járatását, a házak romjainak, illetőleg a szemétnak és használhatatlan törmeléknek elszállítása céljából, - amit később esetleg ugyanezen járatoknak legalább a nap bizonyos szobában személyszállításra való beállítása is kiegészíthet.

Örömmel állapítottam meg, hogy a m.kir. posta minden prestige-kérdés felvetése nélkül magáévá tette azt a kérésemet: kapcsolódják be a közüzemi osztály munkájába, ami főleg a telefon vezetékek későbbi rendbehozása szempontjából birt nagy fontossággal. Április elejére már több mint száz állomás volt bekapcsolva, - Elismeréssel kell megemlékeznem a közüzemeknek az osztályba bekapcsolt - részben idősebb - alkalmazottairól, akiknek Ratkovszky vezérigazgató példáját követve a legnehezebb közlekedési viszonyok mellett, majdnem kizárólag gyalogszerrel igen nagy távolságokat kellett nap nap után megtenniök.

Igen nehéz feladat hárult a köztisztasági osztályra, úgy az uttesteknek a nagyszámu kocsik és autok romjaitól való megtisztítása terén, mint az erős havazások miatt. A főutvonalakat ugyanis az orosz parancsnokságok rendelkezéseihez képest majdnem minden nap teljesen szabaddá kellett tenni, hogy a közlekedés, még a nehéz tűzértség számára is akadálytalanná váljék. - Nem egyszer esett meg, hogy munkaerő hiányában az elüljáróság egész személyzetét s az épen ott megforduló feleket kellett igénybe venni az uteltakarítási munkákra. Kiadtam ugyan a rendelkezést, hogy nem csak a járdáknak, de a fél uttesteknek takarítását is a háztulajdonosoknak, illetőleg a lakóknak kell elvégeznie, Budának ezen a részén azonban gyakori az olyan - és még hozzá rendkívül széles - utvonal, amelynek egyes részein lakóházak egyáltalában nincsenek, vagy csak az út egyik oldalán találhatók. Így tehát minden esetben közmunkát is igénybe kellett venni. Munkásosztagainknak és

ezenkívül az ad hoc igénybevett lakosságnak, ezenkívül állandóan még az orosz hadsereg számára is dolgozniuk kellett. Végül a nagyszámu /:közé 2000:/ lótetem eltakarítása is a köztisztasági osztály feladatai közé tartozott. Sok tekintetben a vezető: Jancsó Vilmos agilitásán mulott, hogy nagyobb fennakadások dacára az elmondottaknak nem mutatkoztak, sőt egész Buda felszabadulásakor azt lehet mondani, hogy a II., III. és részben a XII. kerületeknek előbb felszabadult területein már majdnem példás rend honolt.

A helyreállítási osztály állandó feladatát képezte iskolák és egyéb közintézmények épületeinek karbahelyezése. Sajnos az eredeti célra valóhasználatbavétel a legritkább esetben történhetett meg, mert a csapatmozdulatok folytonos hullámozása következtében épen ezeket a helyiségeket majdnem minden alkalommal a Vörös Hadsereg vette igénybe.

A légo és tűzrendészeti osztály legfőbb feladata volt a kerületi, háztömb és házparancsnokok /:később megbízottak:/ útjána lakosságot minden szükséges intézkedésről értesíteni, az összeírásokat elvégezni stb.

Rendkívüli nehézségeket okozott a hatósági rendelkezéseknek a lakosság tudomására való hozatala, amit még a kidoboltatás primitív eszközével is megkíséreltünk.. De végül is a közhirre vétel egyetlen lehetősége a légo szervezet felhasználása maradt. Plakátozást nyomda, és kiragasztási lehetőség hiányában eredménytelenül kíséreltünk meg eleinte. Szerencsés véletlen folytán tüzeset rendkívül ritka volt, s így a nagyobb teljesítőképességű, főleg motoros tűzoltószerek teljes hiánya sem mutatkozott károsan.

Rendkívül fontos feladat volt a közbiztonság kérdéseinek megoldása. Ebben a tekintetben hatóságaink igen nehéz helyzetbe kerültek, mert megfelelő karhatalom híján tehetetlenek voltak, annál is inkább, mert a rendőrség felfegyverzéséről ebben az időben még szó nem lehetett. Az orosz kerületi parancsnokságok sok esetben rendkívül erélyesen avatkoztak be és a lakosságot gyakran nagy hálára kötelezték. A csöcselék fosztogatása nem öl-

tött nagyobb méreteket, mint a pesti oldalon. Mégis a közbiztonság csak fokozatosan és lassan javult.

Az ipari és kereskedelmi osztály tennivalói csak igen elkésve jelentkeztek szükségletként, mert ha el volt is kezdetől fogva, hogy az iparosok és kereskedők minél hamarabb vegyék fel újból a munkát és nyissák meg üzlethelyiségeiket, ez a közbiztonsági állapotok kezdetben rendezetlen volta, a teljes anyagihiány s a helyiségek használhatatlanná válása következtében csak nehezen indulhatott meg. Miután minden eszközzel elősegíteni kívántam az ipar és kereskedelem újból való működését, elvként azt állítottam fel, hogy lehetőleg kevés gátló körülménnyel találkozzék a vállalkozó iparos vagy kereskedő, ahol vélelmezni lehet az iparengedély vagy igazolvány korábban történt megszerzését, ott minden formalitástól tekintsenek el a hatóságok.

A rendőrbirósági működést, - amely egyébként is igen csekély mértékben mutatkozott, - az ugyanazon épületben elhelyezett rendőrségnek engedték át. Végül adóügyi osztályra adókivetés és beszédés hiányában szükség nem volt.

A személyzeti osztály működéséről csak annyit kell megjegyez-nem, hogy rendkívüli /:több százaz:/ tömegben jelentkeznek városi szolgálatra állami és magántisztviselők, sőt szabad pályán levők is, de véleményem szerint főleg abból a célból, hogy közmunka alóli mentesítést nyújtó igazolványhoz jussanak. A városi alkalmazottak közül is kiválogatom azokat a jelentkezőket, akiket lehetőleg személyesen ismerek. vagy róluk megfelelő referenciát kaptam, nehogy nyilasok, vagy németbarátok férkőzzenek sorainkba. - Részben ugyanezen okból főjegyzőnél magasabb állású tisztviselőt nem állítottam szolgálatba, - ezzel is jelzendő, hogy működésünket ideiglenesnek tekintem. Egyetlen kivételt teszek Felkay tanácsnok esetében, kinek a németek alatti nyugdíjazását érvénytelennek tekintem /:amit később Polgármester Ur is jóváhagy:/ - Az u.n. laikus személyzetet figyelmeztetem, hogy működésünkből ~~semminemű~~ jogot, nem formálhatnak a székesfővárossal szemben.

A XII. kerület külső részében, a "Zugliget"-ben ugyancsak korán /:január közepén:/ megalakult az előljáráóság, s annak vezetőjével Kacsók Bálintny. államtitkárt választották meg. Felkérésemre nevezett engem hivatalomban, február 1.-én felkeresett, s közöltem vele azokat az irányelveket, melyek szerint a felszabadult városrészek közigazgatásának egységét biztosítani kívánom. A terület lakossága kis számu, de jelentőséget ad a kerületnek az, hogy a budai oldal legnagyobb gyógyintézetei annak területén vannak. - Az előljáráóságnak kisebb számu a személyzete, de majdnem kizárólag laikus. Felkészültség dolgában meg sem közelíti a "Lipótmező" előljáráóságot, - azonban kétségtelenül fontos hivatást tölt be. Lényegében nem kívánok a vezetésbe beleavatkozni, mert remény van arra, hogy nemsokára az egész XII. kerület felszabadul, s akkor ez a hatósági szerv megszűnik.

A III. kerület Hantthy-Haidekker János előljáráósága alatt szépen működik, és rendkívüli gyorsasággal készül a rendes állapotokra való visszatérés. - Szerepe igen fontos, mint ipari városrésze, s emellett előreláthatólag egyik első kerület lesz, mely Buda és Pest újból való egyesítésének eszköze. Személyzetében a szakemberek kellő számmal vannak képviselve, s a laikusok is elismerésre méltó munkát teljesítenek. Az állapotok megnyugtatók s a városrész aránylag keveset szenvedett a harcok folyamán.

Ezekben a városokban röviden az ideiglenes helyi hatóságok tevékenységét, alábbiakban még rá akarok mutatni az egyes kisebb-nagyobb jelentőségű eseményekre és időpontokra, melyek inkább bennünket érdekeltek.

Január utolsó harmadáig Észak-Buda ugyyszólván teljesen ki volt kapcsolva a világ-közösségből. Rádiót még akkor sem lehetett volna villanyáram hiányában használni, ha a készülékeket az orosz katonai hatóságok nem szedték volna be.

A közlekedés már néhány kilométer után leküzdhetetlen nehézségekbe ütközött, - míg a felszabadított terület egyes részein is sokáig életveszélyes volt a járás-kelés /:hivatalos személyek közül is többen estek

áldozatul:/. Ujságok természetesen nem álltak rendelkezésre s a kezdetben megszervezett sajtó-osztályt az orosz hatóságok hamarosan feloszlatták, de az - kézi sokszorosítású röplapjaival egyébként is kényszerűségből nagyrészt a hatósági rendelkezések és hivatalos hírek szöcsöve maradt. A lakosság józan belátására mutat, - egyes elszórt esetekben pedig a rendőrség erélyes közbelépésének eredménye, hogy az ilyenkor szokásos rémhírtérjesztés majdnem teljesen elmaradt, - az emberek inkább személyes élményeiket cserélték ki és reményeiknek adtak kifejezést, amelyek főleg a harcok mielőbbi befejezésére irányultak. Végre sikerült néhány vállalkozó szellemű budai lakosnak Pestre s onnan vissza jutni, - főként olyan módon, hogy ismerős orosz katonák járművein kaptak helyet. Így január 23.-án híre járt, hogy a debreceni magyar komány megkötötte a fegyverszünetet, január 25.-én Sztalin tábornagnak egy állítólagos parancsáról beszélnek, hogy most már 3 nap alatt be kell fejezni Budapest elfoglalását. Ugyanazonnap megérkezik az első magyar sajtótermék: a "Szabadság" egyik száma. Január 31.-én az orosz kerületi parancsnok a "Pravda" egyik számából tolmács útján ismereteti a fegyverszüneti feltételeket. Az orosz parancsnokság intézkedésére dr. Záborszky László tanácsjegyző távozik az elüljáróság éléről és helyét Keller Nándor a közellátási osztály eddigi vezetője foglalja el, aki a közellátás intézését Puskovitz Károly és Görög János állami gazdasági alkalmazottakra bizza. Február 7.-én újabb híreket kapunk a pesti élet konszolidálásáról s a székesfőváros vezetőségének megalakulásáról. Ekkor küldtem el első írásbeli jelentésemet Polgármester Urnak; most már nem csak a "Lipótmező"-kerület, de a "Zugliget" és Óbuda kerületek megalakulása is megtörtént.

Megbeszélést folytatok a felgyógyult dr. Morvay Endre alpolgármesterrel, akit arra kérek fel, hogy tőlem a vezetést vegye át. Ő azonban hivatkozással még mindig gyenge egészségi állapotára, ezt nem fogadja el. Ugyanakkor megbeszélést folytatok a kerületi orosz parancsnokkal is, akivel február 10-én abban állapodtam meg, hogy másnap átme-
gyek Pestre, a központban való jelentkezés céljából, ami egy rendelkezés-

re bocsátott tábori csendőr állandó kísérete mellett, rendkívüli nehézségek dacára sikerül. Február 12. és 13.-án a székesfőváros vezetőségénél jelentkezve jelentkezve és a tárgyalásokat lefolytatva Polgármester Urtól megbízást kaptam a "Budai Közigazgatási Kirendeltség" felállítására, illetőleg további vezetésére. Erre az időre esik a Várban körülzárt német csapatok kétségbeesett kitörési kísérlete és Buda elvétele, amivel a székesfőváros egész területe felszabadul. Ezzel befejeződik a budai városi hatósági élet első fejezete.

Az elmondottak kiegészítéseképpen megjegyzem, hogy fenntartottam az állandó összeköttetést az orosz katonai parancsnoksággal és sok esetben sikerült személyes közbenjárásommal érni el eredményeket a lakosság érdekében.

Pestről való első visszatértem alkalmával február 14.-én kellett szomorúan megállapítanom, hogy Budának csak két nappal azelőtt felszabadult részei milyen rendkívüli módon szenvedtek az ostrom, illetőleg a teljesen céltalan és kilátástalan védekezés alatt. Az épületek 80 %-a súlyosan sérült és igen a használhatatlanná vált házak száma. Mindegyik egy-egy élettelen, de annál inkább beszélő vádló! Ártatlan emberek ezrei jutottak koldusbotra, akik nem hogy segítették volna, de megakadályozni igyekeztek ezt a háborút, mely minden volt, csak nem "a mi háborunk!". A világnak egyik elismerten legszebb metropolisa, az egész emberiség közkincsét jelentő "fürdőváros" nincs többé. S a remélt feltámadás még kedvező körülmények között is a távoli jövő kérdése. Itt születtem, s itt éltem le több mint egy félszázada, érthető tehát, hogy még ennek a hivatalos jelentésnek szürke sorai között sem tudok szívtelen maradni ~~szívközlés~~ városom pusztulásával kapcsolatban.

Egyelőre a Budai Közigazgatási Kirendeltség a Tárogató-úti épületben működik tovább. Értesülést szerzek róla, hogy Buda egész területére Vasziliev ezredes neveztetett ki városparancsnokká, aki február 19.-én kéri először magához. Bemutatom neki Polgármester Ur megbízó levelét. Közli velem, hogy a Lágymányoson nemrégiben megalakult a Budai Nemzeti Bizottság, mely Buda polgármesterévé Dr. Makra Zsolt külkereskedelmi hivatali titkár

választotta meg, rendőrfőkapitányává pedig Dr. Csikkel rendőrfőtanácsost, akik nála egy nappal előbb jelentkeztek, s akiket ő meg is erősített. Természetesen Polgármester Ur intézkedéséről értesülve, elhatározását revízió alá veszi és felettes parancsnokságának utasítását is ki fogja kérni. Másnap közli, hogy Dr. Makra Zsoltot csupán mint helyettesemet ismeri el, és csikkel főtanácsost is Iványi rendőrfőparancsnok helyettesítésével bizza meg. Polgármester Ur írásban hozzám küldött rendelkezése alapján dr. Makra Zsolt^{ot} teljes jogu helyettesemnek fogadtam el s a Nemzeti Bizottság addig tett intézkedéseit változatlanul tudomásul vettem, csupán azt közöltem, ugyancsak Polgármester Ur nekem adott utasításához képest, hogy külön Budai Nemzeti Bizottság nem működhetik, - egész Budapestnek csak egy ilyen központi szerve van. A Kerületi Nemzeti Bizottságok pedig az eddigi összetételben nem működhetnek tovább.

Vasiliev ezredessel folytatott megbeszélés alapján is szükségesnek látszik, hogy a Kirendeltség hivatalos helyiségeit a Tárogató-utról központi fekvésű épületbe helyezzem át, de belátja, hogy erre a célra nem alkalmas a városparancsnokság környéke sem /;Zárda-utca:/, bár neki az felelne meg legjobban, ha oda költöznénk. Így a Mészáros-utca 5-7. szám alatt fekvő és nem tulságosan szétrombolt Szilágyi Erzsébet leánygimnázium épülete mellett döntünk, melynek rendbehozását haladéktalanul megkezdjük.

Polgármester Ur szóbeli utasításához képest egyik első tennivalóm, hogy a laikus tisztviselőket hivatásos és tapasztalt városi alkalmazottakkal cseréljem föl, amennyiben ilyenek szolgálattételre jelentkeznek és más szempontok figyelembevételével is alkalmasak. Ehhez képest a kerületi elüljáróságok vezetésével a következőket bizom meg:

I. kerület: a korosabb és betegeskedő Dr. Czebe Jenő elüljáró helyett, aki politikai szempontból sem látszik teljesen megfelelőnek, a tényleges vezetést máris ellátó Dr. Hermann Gábor tanácsjegyzőt;

II. kerület: a már távollevő Dr. Lukácsy József elüljáró helyett az ugyancsak ténylegesen működő Dr. Szily László tanácsjegyzőt;

III. kerület: Hanthy Haidekker János

XI. kerület: Dr. Garancsy László

XII. kerület: Dr. Gallner Ferenc régebben megbízott kerületi elöljárókat, akikkel az első kerületi elöljárói értekezletet február 23.-én a Mészáros-utcai helyiségben meg is tartottam.

Tekintettel arra, hogy az épület javítása sokkal több nehézséggel jár, mint ahogy első percben látszott, idővesztés elkerülése végett a Mészáros-utca 4. számú ház földszintjén, I. és II. emeletén levő magánlakásokból rendelkezésre bocsátott helyiségeket bérelem ki a Kirendeltség vezetője számára. Feleslegesnek tartom, hogy az egyébként is csak ideiglenesen megalakult Kirendeltség túl nagy személyzettel dolgozzék s valamennyi központi ügyosztálynak megfelelően önállóan működjenek, ezért tehát az igazgatást a következőképen osztom be:

Közvetlenül magamnak tartom fenn:

1/ Az általános igazgatási /:elnöki:/ ügycsoportot, - vezető dr. Balás Kornél behelyettesített tanácsjegyző.

2/ Anyakönyvi, tisztai ügyészégi és árvaszéki ügyek, - vezető dr. Fertsek Leó tisztai főügyész-helyettes

3/ Pénzügyi és gazdasági ügycsoport /:beleértve a közigazgatási, városgazdasági, ipari, kereskedelmi valamint közlekedési ügyeket, - vezető dr. Felkay Ferenc tanácsnok

4/ Köznevelési és közművelődési ügycsoport /:Beleértve az idegenforgalmi és fürdő-ügyeket:/, - vezető Dr. Péczely Béla főjegyző

Állandó helyettesem, - Dr. Makra Zsolt felügyelete és ellenőrzése alatt:

5/ A műszaki ügycsoport /:beleértve a magánépítési, helyreállítási, ut- és csatornaépítési, gépészeti és magasépítési ügyeket:/, - vezető Dr. Viola Rezső műszaki főtanácsos

6/ Szociálpolitikai és közegészségügyi ügycsoport, - vezető Dr. Potoczky Jenő főjegyző

7/ Közüzemi ügycsoport, vezető Dr. Korenchy László főjegyző

8/ Munkaerők igénybevétele, légo és tűzrendészeti ügycsoport, - vezető Czibur András ny. altábornagy

Végül mindkettőnk felügyelete alatt marad:

9/ a közellátási ügycsoport, - vezető Keller Nándor, a Községi Élelmiszerüzem osztályvezetője.

A katonai ügycsoport felállítását nem tartottam szükségesnek. Ami az újonnan toborzott Nemzeti Hadsereg ügyeivel kapcsolatos tennivaló jelentkezik, azt Pap-Kökényesdy alezredes, magyar városparancsnok látja el.

A segédhivatali munka eleinte megfelelő személyzet hiányában nehezen indul meg. Különösen nehéz a kézbesítés, minden közlekedési lehetőség nélkül és ezért, mert a küldöncöket az utcán munkára fogták be. A Pesttel való érintkezés még a hidak elkészülte után is igen rossz, úgy, hogy Polgármester Ur, valamint az állami hatóságoknak még sürgős rendeletei is csak nagy késéssel érkezett el a Kirendeltségre. Többnyire a Ferenc József hidhoz legközelebb eső XI. ker. előljáráson adják le azokat. - Gyakran fordul elő több hetes késedelem s ennek folytán a Kirendeltség terminusokat mulaszt el. -

A munka biztosítására a hivatali időt regg-el 8 -tól d.u. 4 óráig állapítom meg /:könnyítés csak áprilisban:/ és állandó délutáni, valamint éjjeli ügyeletet szolgálatot rendelek el a Kirendeltségen.. Egyes tisztviselők bent is laknak a gimnázium épületében.

A székesfővárosi tisztviselők február közepétől kezdve mind nagyobb számban jelentkeztek, Polgármester Ur velem közölt intenciójához képest azonban csak a legszükségesebb személyzetet állítottam be a Kirendeltsénél, a túlnyomó részt pedig arra utasítottam, hogy amint lehetséges, a Központi Városházán kérjenek beosztást. Ugyancsak Polgármester Ur rendelkezéséhez képest majdnem kizárólag hivatalos tisztviselőket bízom meg az ügyek intézésével.

Az igazolványokért igen nagy számban jelentkezőket lehetőleg elutasítottam, illetőleg az egyházi és állami szerveket arra hívtam fel, hogy maguk állítsanak ki alkalmazottaik számára igazolványokat, melyeket külön kérésre, láttamoztam. Ezek az igazolványok azonban a kívánt

célt nem érték el, mert az egyes orosz katonai hatóságok főleg katonai munkálatokra, valamint a hidépítésekre igen nagy számban vették igénybe a lakosság munkaerejét. A városparancsnokkal erről a kérdésről számtalan esetben tárgyaltam és sikerült olyan megállapodást létesítenem, hogy a munkaerőigénybevétel kizárólag őrajta keresztül fog történni. Sajnos azt kellett azonban megállapítanom, hogy a megállapodást gyakran nem respektálták. Tervezeteket készítettem ennek a kérdésnek megoldására, értesülvén azonban a készülő általános rendelkezésről, a magam részéről külön nem intézkedtem.

A kerületekkel való érintkezés intenzívvé tétele és a közigazgatás egysége érdekében hetenkint értekezleteket rendszeresítettem az elöljáróságokkal, - és épenúgy az egyes kerületi Nemzeti Bizottságokkal, melyekkel olyan megállapodást készítettem, hogy minden kerületből minden párt egy-egy képviselőjét delegálták. Mindkét értekezlet eredményesen működött.

A rendőrséggel való együttműködésre igen rossz hatással volt bizonyos cselekmények és szabálytalanságok miatt Iványi Endre főparancsnok, valamint az utódjává kinevezett Dr. Csikkel politikai okokból való letartóztatása és eltávolítása, azután pedig a központi budai rendőrpáncsnokság megszüntetése, mert az érintkezés az egyes kerületi kapitányságokkal így sokkal nehezebb. Egyébként is a vezetők letartóztatása bizonyos mértékben megrendítette a bizalmat a polgárságban.

Jelentenem kell még, hogy a Nemzeti Bizottságoknak s az azokban képviselt pártoknak a kerületi elöljáróságok személyzeti ügyeire gyakorolt befolyása is néha hátráltatólag hatott az ügymenetre; - a Gyakori változás a vezető személyében mindig bizonytalanságot eredményez. Így a II. kerületben sajnálattal tettem eleget annak a politikai óhajlásnak, hogy Dr. Szily Lászlót mentsem fel a vezetéértől, és örömmel vettem tudomásul, hogy Polgármester Ur ehhez nem járult hozzá. A II. kerületben Henthy-Haidekker elöljáró helyébe lépett és Polgármester Ur által megerősített Tóth Ignác megfelelően látja el hivatalát. A XI. kerületben Dr. Gallner elöljáró helyett a Nemzeti Bizottság által megválasztott

Dr. Fray végeredményében még április közepéig sem foglalta el hivatalát. Mégis valamennyi kerülettel az érintkezés és együttműködés általában simán ment és eredményes volt. Igazi nehézségek csak a XII. kerületnél mutatkoztak, hol a Nemzeti Bizottság intézkedésére a teljes vezetést laikusok vették át Dr. Garancsy László elöljárótól. Dr. Varga Endre külkereskedelmi hivatali felügyelő sok jóakarattal és nagy munkakészséggel dolgozott, de túl sok aprólékos munkát vállalt magára és véleményem szerint nem tudott elég erélyes lenni külső befolyásokkal szemben. Helyettese és a tisztikar, melyben hivatásos szföv. alkalmazott csak rendkívül kis számban akad, - a hozzám érkezett bizalmas jelentések szerint nem állottak a helyzet magaslatán, a Nemzeti Bizottság egyes tagjai pedig államot akarván képezni az államban, teljesen diktatórikus berendezésre törekedtek, aminek eredménye lett a vezetőségnek letartóztatása, illetőleg eltűnése. A kérdéssel nem kívánok tovább foglalkozni, mert Polgármester Ur tudomásom szerint vizsgálatot rendelt el, csupán annak megállapítására szorítkozom, hogy ennek a kerületnek gestiója a kirendeltség munkáját rendkívül megnehezítette.

A közbiztonság megjavult, amiben igen nagy része volt az orosz parancsnokságok megértő és szigorú intézkedéseinek, a rendőrség részleges felfegyverzése megengedésének, magyar katonai szervek beállításának és a megszervezett házorságoknak. A panaszok mind ritkábbak lettek.

Az érintkezés Vasziliev ezredes városparancsnokkal kifogástalan volt. Gyakori megbeszéléseinken tisztáztuk az egyes kérdéseket. Csak ritkán történt olyan intézkedés, amely végrehajthatatlan /legalább is a megadott időpontig/, - vagy más katonai személyek részéről kellemetlen közbelépés. Közvetlen telefonösszeköttetéseim úgy hivatalomból, mint lakásomról a városparancsnokságra sok tekintetben megkönnyíti a helyzetet. Március közepén megszűnik az egységes budai orosz városparancsnokság és helyette 2 kisebb /Észak- és Dél-Budai/ parancsnokság létesül.

/Bandarenko és Szudakoff kapitányok vezetésével, kikkel az érintkezés kellemes és eredményes/, március végén pedig újabb intézkedés szerint minden közigazgatási kerületben létesül egy-egy orosz parancsnokság. Ennek a decentralizálásnak következményeképpen a Kirendeltség részére a helyzet állandóan romlik, és elősegíti a kerületben egyébként is mutakozó önállósági törekvéseket.

Az anyakönyvek ügyében kénytelen voltam Fertsek főügyész helyettessel folytatott megbeszélés alapján azt az eltérést vezetni be a rendes állapotokkal szemben, hogy - nem lévén még közlekedési lehetőség Pesttel és főleg a Debrecenben székelő kormányval: dispenzációkat nekem kellett kiadnom a házasulandók részére. Ügyészségi tennivaló kevés akadt, ugyyszintén árvaszéki munka sem igen fordult elő.

Fontos feladat jutott azonban a pénzügyi és gazdasági csoportnak, főleg az ipar és kereskedelem mind nagyobb mértékben való megindulása következtében. A pesti gyakorlathoz hasonlóan, bár rendkívül magas árakon, de a budai oldalon is nemsokára mindent lehetett kapni. Legelőször a "falatozók", "espressók" nyitnak, - majd lakásukon dolgozó kisiparosok, - hamarosan azonban, főleg a harcoló csapatok távozása után gombamódra szaporodnak el az üzletek. Iparigazolványok és engedélyek tekintetében a legliberálisabb álláspontot helyezkedtünk. A közönség érdekét tekintettük irányadónak, mely készletét fölélte és a pincékből, romok közül előbujva örömmel fogad mindent, ami régi életmódjára emlékezteti. Nagyobb vállalatok még csak csekély számban tudnak megindulni, főleg a rombolások miatt, de az anyagihiány és az áramszolgáltatás hiánya is megnehezíti helyzetüket, ugyyszintén a más célra igénybe vett munkások elmaradása. A kisipar jól működik és kereskedelemmel kisebb keretekben mind többen foglalkoznak. A középosztály egy része is itt talál elhelyezkedést. Ugy ezekben az ügyekben, mint a pénzügyek rendezése terén ki kell emelnem Felkay tanácsnok ügybuzgalmát, aki mint másodhelyettesem is sok munkát vállalt.

Lassan megindul az önkéntes adózás is és a lakbereknek a kerületi elöljáróságokon való befizetése. - A számvevőség mind több munkát kap és a szföv. számszék is megkezdí működését Farkas-Jablánczy igazgató vezetésével. A Községi Takarékpénztár budai fiókjai készülnek működésük újra felvételére. A Szföv. Hirdető Vállalat a hirdetmények kiragasztására szorítkozik, melyeket főként az államnyomda állít elő. -

A székesfőváros parkjait a harcok majdnem teljesen tönkretettek, úgy hogy azokkal foglalkozni nem látszik időszerűnek. Ehelyett minél nagyobb mértékben beállítjuk a vetőmag és a palántaakciót, nem csupán kertészetek, de magánosok számára is, Jancsó kertészeti aligazgató vezetése alatt, akit Polgármester Úr később a székesfőváros egész területére biz meg gazdasági tennivalókkal. Ezt az akciót a közellátási kormánybiztos is teljes elismeréssel fogadja. - Az erdészet működése összezsugorodik; az erdei károk a harcok következtében rendkívül nagyok s a kitermelt fát főleg a vidék lakossága illegálisan hordja szét. Kiadom az utasítást, hogy amint lehet, meg kell mutatni elsősorban a péküzemek ellátása céljából, melyeket egyébként is lehető támogatásban részesítünk, a lakosság ellátása érdekében. A közellátás feladatait elsősorban a beszerzési nehézségek gátolják, s azok között is különösképen a fuvarhiány. - egy-két kivételtől eltekintve - Gépkocsik/nem állanak rendelkezésre, nem állanak rendelkezésre, a lovasfuvarok pedig a németek és nyilasok rekvirálásai után erősen lecsökkentek. A megmaradottak részére is hiányzik a takarmány a legyöngült lovak nagyobb fáradságot nem bírnak. Amintpedig mégis sikerül a lovakat felrősíteni, igen gyakori esetben a harcoló csapatok veszik azokat igénybe. Élelmiszerbeszerzésről azonban gondoskodni kell, Pesttel összeköttetés még nincs, az egyetlen lehetőség tehát a helyi készletek felkutatása után fenntartani és kiszélesíteni a már régebben megindított vidéki beszerzési akciót. Bár a lovak számára ez fokozott igénybevételt jelent, de faluhen mindig takarmányhoz jutnak s így nem árt nekik a hosszabb vontatás. A népkonyhák számát szaporítjuk, így tehát állandó raktárról kell gondoskodni. Mindez az orosz katonai parancsnokságok támogatásával történik: kocsikisérő és raktárőrző katonai személyzetet kapunk. Egyébként azonban

a közellátást teljes mértékben a polgári igazgatás feladatának tekintik. Ilyen értelmű kijelentéssel zárja le a tárgyalást Polgármester Ur jelenlétében február végén Csemiseff tábornok is a budai városparancsnokságon azt kívánva, hogy a vidéki termelőket utasítsuk termékeiknek Budára való behozása és itt való árusításra. Ez azonban lehetetlennek bizonyul. - A helyzet csak lassan javul, de a népkonyhákat el tudjuk látni. Március 16.-án felkeres hivatalomban Vas Zoltán közellátási kormánybiztos, aki közli velem, hogy Pestről fog Buda számára készleteket kiutalni. Nagy hála-^e fogadjuk ezt a kijelentést és már másnap megújítjuk az első szállít-
mányokat. A nehézségek azonban még így is rendkívül nagyok, mert:

1/ fuvarszerzés csak nagy utánjárással sikerül, a kerületekből nehéz fuvart kapni;

2/ a lovak már említett, leromlott állapota miatt;

3/ a Kormánybiztosság sem tud mindig megfelelő mennyiségeket utalni, sőt egyes esetekben el is utasítja az utalványért jelentkezőket:
/;Dr. Makra Zsolt jelentése a Kormánybiztóságon folytatott tárgyalásai-
ról:/

4/ a fuvarokat katonai hatóságok utközben lefoglalják és más mun-
kára használják föl;

5/ egyes kerületek és intézmények ragaszkodnak az önálló be-
szerzéshez.

Némi könnyítést jelent viszont egyes intézmények /:Máv., Posta, Minisztériumok, Tüzoltóság, stb.:/ valamint magánosok beszerzésének bekapcsolása, mikor is a beszállított élelmiszermennyiség bizonyos, esetenként megállapított arányban megoszlik azok, és a Kirendeltség raktára között. Dr. Makra Zsolt előterjesztésére, illetőleg távollétében kiadott rendelkezéséhez képest, bizonyos egykéz-rendszer kialakítására történik kísérlet, de az eredmény nem mutatkozik megfelelőnek.

A Közellátási Kormánybiztosság kifogásaira ezalkalommal nem kívánok rátérni, mert ebben az ügyben Polgármester Ur által elrendelt vizsgálat megtörtént, - bár annak eredményéről mindeztideig tudomásom nincs. - Csak annyit kívánok megjegyezni, hogy vidékről való beszerzés és raktáro-

zás nélkül véleményem szerint a jegyrendszerre való áttérés nem sikerült, vagy fennakadás nélkül a kiszolgáltatás folytatható nem lett volna, - így pedig az elrendelt időben: április 1.-vel a kellő számú népkonyhát nem csupán felállítottuk, de állandóan el is tudtuk látni úgy, hogy kapacitásuk mégis nagyobb, mint igénybevételük. Az ellátási jegyek kiosztása is idejében megtörtént. - A raktárból illetéktelenül a legkisebb mennyiséget sem adták ki. - Végül meg kell jegyeznem, hogy amíg egyéb téren minden kis panasszal, felvilágosításért vagy segítségért hozzám fordultak, addig élelmezési ügyben egyetlen egy esetben érkezett panasz: az egyik népkonyhán főzött ételek izetlen volta miatt, mikor is azt a zsirhiány okozta. A közellátással foglalkozó alkalmazottak lehettek néha erélytelenek, vagy nem eléggé ügyesek, - visszaélésekről azonban soha nem szereztem tudomást. Kifogást és bírálatot legfeljebb a vidéki beszerzések előterbe tölása miatt gyakoroltam. Hiszem tehát, hogy a Kirendeltségnek a napilapokban megtámadott személyezte Polgármester Ur útján elégtételt fog kapni. Ha azonban valaki bűnösnek bizonyul: magam kérem a legszigorubb eljárást.

A közoktatás terén munkánk rendkívül nehéz volt. Az iskolaépületek megsemmisültek, vagy megsérültek, - csak korlátozottan használhatók, s az eddig jelentkezett tanszemélyzet elsősorban a romok eltakarításán dolgozott. De még ha ez a munka elkészül is: kérdéses, hogy az eleinte mutakozó vízhiány legyőzése után is, de fertőtlenítés nélkül /:előzőleg német, nyilas és orosz katonaság használta az épületeket:/ kívánatos- az iskolák megnyitása, főleg miután a szülők meglehetősen nagy része még március folyamán sem látta a közbiztonsági és egészségügyi állapotokat annyira rendezetteknek, hogy gyermekeit, pláne a közlekedés teljes hiánya mellett, iskolába járassa. A tanszerekben is még mindig nagy hiány mutatkozik, - A tananyag összeállításában is, véleményem szerint feltétlenül változásokat kell eszközölni /:így például: a tanítandó élőnyelvek megválasztása tekintetében :/. Az intézkedés nem tartozván hatáskörömbe, pusztán annyit tehettem, hogy az illetékes tanügyi hatóság figyelmét felhívtam ezekre a szempontokra. - Mégis bizonyos, - könnyebb helyzetben levő iskolák megnyitása ellen kifogást nem tettem. A közelmúltban pedig az általános rendelkezés már

megtörtént. - Az iskolán kívüli népművelés terén, - bár terveket készítetttem - meg kívántam nézni Polgármester Ur generális intézkedéseit. - A régen óhajtott budai színház Tapolczay Gyula színművész vezetésével megnyílt, és mozgófényképszínház is készen áll. - A székesfőváros történeti muzeuma a kiscelli Schmidt kastélyban rendkívül sokat szenvedett. A romokból való mentés munkája folyamatban van. A Halászbástyán elhelyezett középkori Kőemlékházat jobb állapotban találtuk. - A városi Nyilvános Könyvtár fiókjai rendezés alatt vannak, s nemsokára legalább részben a közönség szolgálatára állhatnak. - Rendkívüli értéknek tekintettem volna filmfelvételek készítését Budának az ostrom utáni képeről, azonban az orosz katonai hatóságok ilyen irányú kérésemet azzal utasították el, hogy felvételeket propaganda célokból ők már készítettek, mi pedig forduljunk annakidején a vegyes ellenőrző bizottsághoz, mert engedélyt csak az adhat. - Lehető támogatásban részesítettem az írók és művészek megalakult szervezetét, de közöltem velük Polgármester Ur utasítását, hogy lépjenek érintkezésbe a Pesten már megalakult szervezetekkel. Ugyancsak támogatni kívántam a zeneművészek törekvéseit, de a két városrész egyesülése folytán ezek is inkább Pest felé orientálódtak. - A március 15.-ei ünnepségeken részt vettem, illetőleg képviseltem a várost. - Ugyancsak résztvettem egyházi felkérésre, a magyar katonai hatóságokkal együtt a nagyszombati feltámadási körmenetben.

Az idegenforgalom terén Polgármester Ur részéről való támogatásra ajánlom Dr. Markos Béla idegenforgalmi igazgatónak általam is letárgyalt figyelemreméltó terveit.

Az erősen megsérült Gellért Szálló és Fürdő épületének és felszerelésének helyreállítására az utasítást megadtam, - néhány kádfürdő már március hónapban használható volt, ugyyszintén a Szent Imre /:Rác:/ fürdő egyes részei. A karbahelyezést itt is folyamatba tettem. Sajnos a Rudasfürdő annyira megsérült, hogy teljes átépítésre szorul, - még szerencse, hogy az ugynevezett török kupolás rész nem sokat szenvedett. Félős azonban, hogy a források összetételét és hozamát a rombolás erősen befolyásolta. - A fürdőüzem vezetésével Dr. Szücs Tivadar igazgatót, orvosi

ügyeinek felülvizsgálatával pedig Dr. Simicska Gábort, végül a Gellért fürdő orvosi rendelőjének megnyitásával Dr. De Chatel Andort megbíztam.

A műszaki ügyekből, mint legfontosabbat és úgy a Közmunkatanács, mint az orosz katonai hatóságok által is legsürgősebbnek jelzett helyreállítási és karbahelyezési munkálatokat emlitem meg. Az egyes kerületekben megalakított bizottságok a felvételeket állandóan eszközlik és a sorrendet megállapítják. A magam részéről csak azt javasoltam és javaslom, hogy nem csupán középületeknél, de magánlakásokban is sorrendi elsőséget kapjanak azok, ahol igazolhatólag értékes műtárgyak /képek, szobrok, könyvek, iparművészeti tárgyak stb.:/vannak a pusztulás veszélyének kitéve. Helyesnek tartanám, hogy elhagyott lakásokból, illetőleg a tulajdonos hozzájárulásával bárholnan ezek a tárgyak a székesfőváros által összegyűjtészenek. Nemzeti vagyon megmentéséről van szó. A magánépítés megindulása csak anyagok rendelkezésre állításával és megfelelő hitelek nyújtásával várható. - A városrendezés, - ha valóban helyzete magaslatán áll, most hozhatja helyre azokat a hibákat, melyek eddig - néha kirívóan - nyilatkoztak meg. Természetszerűleg ez meghaladta a Kirendeltség hatáskörét és csak azt a javaslatot terjesztem Polgármester Ur elé, hogy az újjáépítés alkalmával Buda történeti emlékeinek lehető megmentése és helyreállítása vagy rekonstrukciója a megfelelő szakerők igénybevételével történjék. - A székesfőváros építkezései a szükséges takarékoság mellett véleményem szerint olyan formában volnának végrehajtandók, hogy egyelőre inkább csak a legszükségesebb helyreállítások történjenek meg, - a végleges építkezés pedig csak akkor, ha annak gyakorlati része a városkép szempontjaival és a művészi megoldás lehetőségével összhangban hozható. Ugyanez áll a mélyépítésre, melynek feltétlenül számolni kell majd a földalatti közlekedés megoldásával s a földalatti elektromos és telefon kábelek, a gáz- és vízvezetékek praktikus és könnyebben hozzáférhető módon való megépítésével. Csupa olyan kérdés, melyben a Kirendeltség legfeljebb kezdeményező lépéseket tehetett s javaslatként a fentieket terjeszti Polgármester Ur elé,

annál is inkább, mert a budai vezetőt: Dr. Viola műszaki főtanácsost központi szolgálatra méltóztatott berendelni.

A szociálpolitika terén a Kirendeltség helyzete rendkívül nehéz volt, mert ruha, felszerelési anyag és pénz egyaránt hiányzott, úgy hogy a két városrész újból való egyesítéséig főként a meglevő szociális és karitativ intézmények fenntartása és megsegítése képezte feladatunkat. Ugyanez áll a hatósági, valamint magánkézen levő gyógyintézetekre. A mindjobban mutatkozó gyógyszerhiány intézményes leküzdése meghaladta lehetőségeinket. Tisztelettel kérem azonban főleg kiütéses tifusz elleni oltóanyag beszerzését, mert az utóbbi hetekben a harcfrontból visszaszállítottak között 14 esetről kaptam jelen ést, míg itteni lakosok közül csak egy esetről volt Dr. Bisity László tiszti főorvos helyettesnek tudomása. Egyéb fertőző megbetegedések csodálatos módon, szerncsére nem mutattak a békeállapotokkal szemben jelentősebb emelkedést, sőt gyakran alatta maradtak azoknak, - amennyire ez a jelenlegi körülmények között megállapítható. A csecsemő halandóság az eddigi adatok szefint mintegy háromszorosára emelkedett. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a harcok következtében csecsemőket levegőtlen pincéhelyiségekben kellett tartani, napfény és megfelelő tisztántartási lehetőség nélkül, - a tápszerek úgy a gyermekek, mint a szoptatóanyák részére hiányoztak, orvos és gyógyszer gyakran nem volt könnyen elérhető, - ugyanilyen nehéz körülmények között éltek a terhes asszonyok és történtek gyakran a szülések, - akkor azt kell megállapítanunk, hogy a helyzet egyáltalában nem olyan rossz, mint aminő várható volt.

- Éhenhalásról /:utolsó bejelentett eset március közepén:/ tulajdonképpen, kellő számú népkonyhánk felhasználása mellett, beszélni nem lehet, csupán arról, hogy az úgy testileg, mint idegzetileg legyöngült és igénybevett szervezeteknél erős vitaminhiány s az ellentálló képesség lecsökkent volta nem mutatkozott, - az egyhangú vagy hiányos táplálkozás, levegő hiány stb. folytán egyesek szervezete még a meglevő élelmiszert sem tudta felvenni vagy feldolgozni. Így az ismert 15 eset nem

tekinthető katasztrofálisnak. - Nem megbetegedésekről még nincsenek pontos adataink. - Tüdő- és szivbajosoknál a harcokkal s az azutáni állapotokkal kapcsolatban mutatkozik nagyobb halandóság. A harcot ezek ellen a népegészségügyi veszedelmek ellen Budán megkezdettük, de tisztelettel javaslom és hangsúlyozom, hogy a kórházak, s egyéb gyógyintézetek mielőbbi újból szolgálatba állítása mellett a különböző diszpanzerek rendszeres és tervszerű kiépítését méltóztassék sürgős megfontolása tárgyává tenni, ugyanakkor pedig a szociális követelmények elsőrangú fontosságának tekintetbe vételével ezt a feladatcsoportot minden egyéb hivatali tennivalóval szemben elsőbbségben részesíteni méltóztassék. Csak így számíthatunk Budapest lakosságának lábraállítására és a székesfőváros feltámasztására.

A közüzemek működése tulajdonképpen várakozáson felüli gyorsasággal és mértékben nyert megoldást. amit első sorban Polgármester Úr által az orosz katonai parancsnokságnál folytatott megállapodások eredményeképpen, a szénszállítmányok beérkeztek köszönhetünk, úgy hogy Buda már ma is tud elektromos áramot szolgáltatni Pestnek s a gáztermelés is elegendő lesz arra, hogy ha a tervbe vett csővezeték valamelyik hídán kiépül: az óbudai gázgyár megint egész Budapestet elláthassa gázzal. A Kirendeltség mindebben csupán az orosz katonai hatóságokkal történt tárgyalásaival vehetett részt. Rendkívüli jelentőséget azért tulajdonítottam a közüzemek újból való működésének, mert az a sokat szenvedett lakosság részére megnyugtató, reményt és a normális állapotokra való visszatérés első lépését jelentette; a vízellátásnak pedig ezen felül tisztasági és egészségügyi szempontból is igen nagy fontossága volt. Ide számítom az árvíz elleni védekezést is, - a vízállás ugyanis, mint köztudomású, állandóan emelkedve, április első napjaiban érte el a maximumot, ettől kezdve azonban fokozatosan esett. Így tehát legalább ettől az újabb megpróbáltatástól mentesültünk. Kötelességemnek tartom itt rámutatni egyrészt a budapesti orosz városparancsnokság megértő támogatására: Budára átjött műszaki közegeivel több alkalommal léptem érintkezésbe, - másrészt pedig Dr. Viola Rezső műszaki főtanácsos érdemeire.

Külön jelentenem kell, hogy Buda lakosságának számában aggasztó apadás mutatkozik. Különösen azóta, mióta a hidakon a közlekedés a Duna jobb és balpartja között megindult és a vidékre való eljutás is könnyebb lett: sok százra, sőt sok ezerre tehető azoknak száma, akik innen elköltöztek. - A törekvés érthető, mert midőn a lakóépületek igen nagy százaléka használhatatlanná vált, a közbiztonság és közellátás Pesten sokáig jobb volt, a megélhetés mind nehezebbé válik, - az állapotok konszolidációja Budán még mögötte áll a pestinek, - sokat, akik csak átmenetileg tartózkodtak, vagy helyezkedtek itt el, hivatásuk máshová vonz, - akkor érthető, hogy aki csak teheti, megkísérli a Pesten vagy vidéken való elhelyezkedést. Ez a tény a hatóságok részére bizonyos könnyebbséget jelenthet, mert kevesebb emberek ellátásáról, ügyes-bajos dolgaikról kell gondoskodni, más oldalról azonban megnehezíti a helyzetet, mert a közmunkára igénybevehetőek száma is érzékenyen apadt, úgy hogy esetleg gondolni kell Pestről, vagy máshonnan idevezényelt munkásokoztagok beállítására, különösen a romeltakarítások és az épületek helyreállításának meggyorsítása céljából. A romeltakarítás fontosságát alátámasztja az, hogy

- 1/ a vigasztalan városképet mielőbb meg lehessen javítani,
- 2/ az összedőléssel fenyegető romok veszélyessége megszűnjék,
- 3/ a porfelhőket felkavaró szeles időkben a levegő megromlása elkerültesék,
- 4/ egyes helyeken még a romok alatt levő emberi hullák és állati tetemek ne okozzanak fertőzést,
- 5/ a közlekedés könnyebbé váljék,
- 6/ a romokból kiválogatott anyagok az ujjaépítésnél felhasználhatók legyenek, illetőleg a papir-, textil-, üvegyártásnál stb. a nyersanyagok mutatózó hiányát pótolhassák.

A helyreállításnál számolni kell a lakosság lecsökkentett igényei mellett is a lakóhelyiségek szaporításának halaszthatatlan sürgősségével és azzal, hogy még az esős időjárás bekövetkezte előtt, legalább a tetőszerkezetek, valamint ajtók és ablakok oly módon javittassanak ki, ami

a helyiségek további rongálódását kizárja. Csak a legnagyobb elismerés hangján lehet megemlékezni a lakosság erőfeszítéseiről s az elért eredményekről, amely körülmény azonban még indokoltabbá teszi a várt hatósági segítséget.

Jelentésemet ki kell egészítenem a lakosság hangulatáról való beszámolóval:

A nagy többség számított ugyan arra, hogy a harcok szele meg fogja ütni a székesfővárost is, - de elképzelhetetlennek tartotta, hogy a német csapatok és még inkább a mégis csak magyar emberekből álló, uralmon levő vezetőség Budapestet ne nyilvánítsa szabad várossá, vagy legalább ne adja föl annak védelmét. Így tehát decemberben senki sem gondolt ostromnak és még hozzá hosszú ideig tartó ostromnak bekövetkezésére, minek következtében a lakosság bizonyos optimizmussal nézett a jövőbe, melytől legalább azt a jó eredményt várta, hogy megszabadul a kiméletlen német megszállástól és a fékezetlen és esztelen, de emellett kegyetlen és gonosz Szálasi-rendszerrel. Ezt a reménységet még általánosítani látszott az orosz hadsereg gyors előtörése, melynek eredményeképpen már karácsony estéjén Budakeszi felől a Budagyöngyöig jutottak el, s a fejvesztetten menekülő védekező csapatok csak jóval beljebb tudták azt megállítani. A polgárság elkeseredve vette tudomásul az épületcsoportról épületcsoportra visszahúzódva folytatott elkeseredett harcot, mely épületek százait tette tönkre, s mely csupán a Budagyöngye - Új Szent János kórház felső része-- vonaltól az Olasz fasorig való előhaladást egy teljes héttel: december 31.-ig tudta kitolni. Innen még lassabban és még nagyobb áldozatok árán lehetett előrehaladni, úgy hogy Buda teljes felszabadítása csak 7 hét alatt következett be, - A reménységében való csalódás, a felkészületlenség, az első harcvonalban való tengődés, az ostrommal járó pusztulás, a szembenálló hadseregeknek az a természetes gestiója, mely a hadi-eredményt minden egyébnek elébe helyezi, a katonák kiméletlensége, a csapatmozdulatokkal kapcsolatos állandó beszállásolások s az azzal együtt járó veszteségek és szenvedések hatása alatt a hangulat teljesen átcsapott optimizmusból pesszimizmusba, azt pedig apátia váltotta föl. A németek

és a nyilasok elleni elkeseredett gyűlölet olyan nagy mértéket öltött, hogy igen kicsire tehető a mult rendszer ittmaradt hiveinek száma. A megszálló orosz parancsnokságnak a magyar hatóságok helyreállításában is megnyilvánuló céltudatos tevékenysége mig azok nagyrészt is a demokrácia hiveivé formálta, akik a multben ellentétes álláspontot képviseltek. A lakosság körében mindenkényszerbehatás nélkül megszűnt, vagy megszűnőben van a társadalmi különválasztódás, - azt lehet remélni, hogy a magyarság végre teljesen összeforr. Ennek előfeltétele természetesen a meggyűlölt idegen eszméktől való teljes szabadulás. A szenvedés természetes következménye, hogy az emberek szeretik apró vagy valóban nagy egyéni tragédiájukat kitergetni, ami abban is megnyilvánult, hogy ugy engem, mint a közigazgatás többi alkalmazottait naponta órák hosszat foglalt le ezeknek a panaszoknak meghallgatása, a lehető segítség és megnyugtatótatás. Felfogásom szerint azonban ezt mindannyiunknak vállalni kellett, így inkább meghosszabbítottam a hivatalos időt, s a nyugalmat igénylő hivatali munkát inkább odahaza /: ? ! - többnyire pincékben, olaj vagy zsírmécses világítás mellett:/ a késő délutáni és esti órákban intéztük el, - kiadtam továbbá az utasítást /:magam is jó példával jártam elő, hiszen a legnagyobb tömeg nálam jelentkezett:/, hogy a legnagyobb türelemmel és jóakarattal kell mindenkinek rendelkezésére állani, - már azzal is sokat segítünk, ha tőlünk a kétségbeesettek hosszú sora kissé megnyugodva távozik. - Az eredmény nem maradt el, a budai városvezetőség működésének több mint egy negyedéves fennállása alatt egyetlen panasz sem futott be hozzám a tisztviselők magatartása ellen, - egyes elszórt esetekről, - különösen a XII. kerületből is csupán közvetve, szóbeszédből értesültem. Igyekeztem azt a régi, szóban és írásban hangoztatott, elvetet a gyakorlatba átvenni, mely szerint különösen az első foku közigazgatási hatóságoknak teljesen a közönségben és a közönségért kell élnie, - még ha egyébként nem lenne is illetékes az elintézésre: onnan senki legalább is jó tanács

utbaigazítás, segítség nélkül ne távozzék. Fontosnak tartottam ezt keresztülvinni és most jelenteni, mert részben ennek köszönhetjük, hogy a kezdetben mutatkozó apátia megint egy bizonyos foku beletörődésen keresztül lassankint megnyugvásra, újból a jövőbe vetett bizalomra s ennek érdekében munkában és ön-átformálásban megnyilatkozó tettekkészségre változott.-

Mindezek alapján az a felfogásom, hogy nem forradalmi időket élünk s nem ilyenekre kell felkészülnünk, ami a történelem tanúsága és a közelmúlt bizonyágtétele szerint diktaturák különböző megjelenési formáira vezet és állandóan újabb, hangzatos látszateredményeket követel meg, melyek nélkül a rendszer összeomlik, hanem a magyar társadalom teljes átformálódásban van, mely a békekötés után a végleges demokratikus berendezkedésben és a teljes társadalmi békességben fog megnyilvánulni.

Buda ma nyugodt. Nagyobb eseményeknek kellene bekövetkeznie, melyek ezt a nyugalmat megzavarhatnák. Viszont a közigazgatásnak el kell követnie mindent a lakosság megsegítése és további megnyugtatósa érdekében. Buda nem kívánja a különállást, bár a genius loci el nem hanyagolható tényező, miért is tisztelettel javaslom: méltóztassék intézkedni abban az irányban, hogy

1/ Buda közönsége a közéletben /:Budapesti Nemzeti Bizottság, - törvényhatósági bizottság, Nemzetgyűlés:/ megfelelő, - az eddiginél lényegesen nagyobb képviselőhöz jusson,

2/ a feleslegessé vált Budai Közigazgatási Kirendeltség tapasztalatai alapján, ahelyett, egyes hivatalos szervek átmenetileg Budán még megmaradjanak, így például néhány tisztviselőből álló tisztí orvosi, közellátási különítmény formájában, - esetleg a leginkább alkalmasnak bizonyuló kerületi elöljáróság keretében, de egész Budára szóló megbízatással

3/ Buda külön érdekei a jövőben is elismertessenek.

Midőn Polgármester Úrnak a Kirendeltség számárányújtott értékes segítségét megköszönöm, tisztelettel kérem jelentésemnek tudomásulvételét és számomra, valamint a Kirendeltség felelős tisztviselői számára a szo-

kásos felmentvény megadását.

Togadja Polgármester Ur őszinte tiszteletem kifejezését.

Budapest, 1945. április 22.

Gépeltem — diktando alapján — sajátkezűleg
1946. szeptember.

László Károly